

is odatették.¹ M a k ó felé elhomályosult határát időközben a felsőbbség állapította meg.² Csak később, a | 1737—8. a legelő elkülönítési munkálatok idején, jelentették P a p A n d r á s és Z a k a d á t h i F e r e n c szabolcsmegyei nemesek a magok jogát az 1650. márc. 3-iki ajándékozó levél alapján s követelték az abban megírt összes pusztáknak, E r z s é b e t n e k is, fele részét magoknak. A tanács, bár nem látta igazolva, hogy az adományosokat annak idején be is igtatták volna, eleintén »bőséges jutalom« ígérese mellett kérte a személyesen leutazott nemesektől igazoló leveleik átadását, de azután, mivel »kivánságukat képtelennek« találta, lakóhelyökre visszabocsátá őket, a nélkül, hogy az egyezés sikerült volna.³

Fecskés, vagy Mogyorósfecskés.

A korszak elején a c s a n á d i püspök követelte magának a falu tizedszedési jogát,⁴ mely egyébként D ó c z i | 1537. M i k l ó s tulajdonát képezte, de rajta kívül K e r e i F e r e n c is birtott, a mint ez a J a k s i c s M á r k n é urbéri beigtatásáról szóló oklevélben olvasható, mely törvényes eljárásban B o l d i z s á r B e n e d e k itteni bíró és S ü l e G e r g e l y jobbágy is részt vettek.⁵ Megtaláljuk a helységet a c s a n á d i községek közt a néhány évvel később készült királyi összeírásokban is M o n y á r o s - | 1549—56. F e c h k é s név alatt.⁶ Azután a háborus idők miatt a király a püspökök dézmáját kárpótlás mellett e vidékről a gyulai várnak adván, a vár számadásaiban olvashatunk tüzetes kimutatásokat a dézmaszedésről, melyek | 1553—63. a faluról sok adatot tartalmaznak. Ezek szerint a falu 1552-ben 57 kaput számlált, tehát az akkori viszonyok közt igen népesnek mondható, a régi földesurak helyét

¹ A vizsg. iratok Marczibányi Lőrinc kir. t. hites jegyző jelentésével az Orsz. ltrban. Inquisitiones per juratos nostros tab. regiae, fasc. 17. No 1317. 1512.

² Gróf Károlyi nemzetség bpesti ltra, 36. fiók, 45. a. sz.

³ V. tjk. XVII. 16.

⁴ Borovszky, i. m. I. 162.

⁵ A beigt. oklevél az Orsz. ltrban, Kolozsmonost. iratok, Com. Csanád 25. sz.

⁶ Urbarium, sive processus dicalis anni 1549. Hit. más. Csanádm. ltrban. Rácz K.-nál, Zarándi egyházmegye tört. 112. — Perceptio secundi subsidii medii Floreni etc. című dicalis conscriptio Csanádmegyéről.

azonban merőben ujak foglalták el. Közülök Varjasi Boldizsár 1552-ban 12 kapu után adózott. Pár évvel később a vár számára $62\frac{1}{2}$ köböl búzát szedtek össze 1555. benne, ámbár azt a török kincstár is adóztatta, mert nevét a defterbe beírva találjuk. Kevés vetés volt 1557—58. a határban, mert a gyulai tizedszedők csak 50 elnyomatott kereszt (vontató) után vettek fel $25\frac{1}{2}$ simándi köböl búzát, az egész Csanádmegyéből pedig $100\frac{1}{2}$ köblöt, a mi a pusztult állapot bizonyysága. Még 1559-ben is csak 11 község adott buza, árpa és zab tizedet. Közülök volt F e c s k é s is. Kerei magvaszakadtával az egész falut több más csanádmegyei birtokokkal együtt Kisserjéni Pál, Mihály, Gábor és Dorottya kapták adományul a királytól,¹ kiknek elseje, a család feje, a gyulai várórségnek volt tekintélyes tagja. Kivételt képezett 1556. jul. 10. nagyfalusi id. Toldi Miklós része, melyet egy fél évvel később vett el tőle a király a miatt, mert az erdélyi fejedelemhez pártolt át s ajándékozott Nagy Imrének, id. Pejkes Péternek s általuk testvéreiknek, Kisujszállási Kis Balázsnak, Marjalaki Vitéz Barnabásnak és ifj. Pejkes Péternek.² Ez utóbbi adományosok azonban a későbbi jegyzékből hiányoznak, mert négy év multán ily szedték az adót: Serjéni Pál 39 kapuja után 42 frt 90 dénárt, Székely Balázs 8 kapuja után 8 frt 80 dénárt; Bebek György 7 kapuja után pedig 7 frt 70 dénárt. Másik évben 45 jobbágytól, (kik közt csak négy tartott juhot s kik egyenként csak 1—5 hold vetést tettek s ilyenformán összesen $99\frac{1}{2}$ hold buza és 26 hold árpa föld felett rendelkeztek), bevettek 49 köböl búzát s $8\frac{1}{2}$ köböl árpát. A harmadik évben 74 jobbágy közt csak 33-nak volt vetése, egyenként $\frac{1}{2}$ —2 holdra menő, ezektől semmi dézmát sem vettek, hanem kettő után, kiknek vetésök mennyisége nincs feltüntetve, bevettek $46\frac{1}{2}$ vontató életet; 1563. 12 jobbágytól pedig 3 pénzével 36 dénár »keresztén-pénzt« (pecunia christianitatis). Az egyik dézmalajstrom 1562. eredeti szövege egyébként így hangzik:

»Baranyi Mihály, volt 5 hold földje, mely után adott $2\frac{1}{2}$ köböl búzát.

Fekete János, volt 3 hold földje, mely után adott $1\frac{1}{2}$ köböl búzát.

¹ Lib. regius, II. 198. és bécsi lib. reg. III. 309.

² U. o. III. 376: 494. (1557. január 7-ről.)

Dobrei János, volt 1 hold buza földje, adott $\frac{1}{2}$ köből búzát, árpa földje 1 hold, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből árpát.

Szabó Pál, 1 hold gabna földje, adott $\frac{1}{2}$ köből búzát.

Tar Ferenc, volt 3 hold gabna földje, mely után adott $1\frac{1}{2}$ köből búzát és 1 hold árpa földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből árpát.

Veres Kelemen, egy hold gabna földje, mely után adott 1 köből búzát.

Fodor Bálint, volt 5 hold gabna földje, mely után adott $2\frac{1}{2}$ köből búzát s 2 hold árpa földje, mely után adott 1 köblöt.

Dobos Gergely, volt 2 hold földje, mely után 1 köből búzát és $\frac{1}{2}$ hold árpa földje, mely után adott 1 véka árpát.

Cseh Lőrinc, $\frac{1}{2}$ hold gabna föld, utána adott egy véka búzát.

Csapó Imre, volt 4 hold gabna földje, mely után adott 2 köből búzát és $\frac{1}{2}$ hold árpa földje, mely után adott 1 véka árpát.

Királi Imre, volt 2 hold gabna földje, mely után adott 1 köből búzát, $\frac{2}{2}$ hold árpa földje, mely után adott 1 véka árpát.

Folnagyi Jakab, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből búzát.

Beleszi Mihály, volt 3 hold gabna földje, melyből adott $1\frac{1}{2}$ köből búzát.

Sós Gergely, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből búzát.

Visszes István, volt 4 hold gabna földje, mely után adott 2 köből búzát, és $\frac{1}{2}$ hold árpa földje, mely után adott 1 véka árpát.

Beleszi Imre, volt 4 hold gabna földje, mely után adott 2 köből búzát.

Kis Pál, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből búzát.

Király István, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből búzát.

Pekreczi Mátyás, volt 5 hold gabna földje, mely után adott $2\frac{1}{2}$ köből búzát.

Herczeg András, volt 2 hold gabna földje, mely után adott 1 köből búzát.

Veres Ilyés, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köből búzát.

Csarkó Pál, volt 3 hold gabna földje, mely után adott $1\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Hofaja Lőrinc, volt 3 hold gabna földje, mely után adott $1\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Vizes Ambrus, volt $2\frac{1}{2}$ hold gabna földje, mely után adott 1 köböl, 1 véka buzát.

Fóris Ferenc, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Hajdu Tamás, volt $\frac{1}{2}$ hold gabna földje, mely után adott 1 véka buzát.

Farkas Ambrus, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Harmati Pál, volt 5 hold gabna földje, mely után adott 2 köblöt.

Harmati György, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köböl buzát, s $\frac{1}{4}$ hold árpa földje, mely után adott 1 véka árpát.

Czirok Kálmán, volt 4 hold gabna földje, mely után adott 2 köböl buzát.

Harmati Imre, volt 5 hold gabna földje, mely után adott, $2\frac{1}{2}$ köböl buzát és $\frac{1}{2}$ hold árpa földje, mely után adott 1 véka árpát.

Harmati Péter, volt 4 hold gabna földje, mely után adott 2 köböl buzát, s 2 hold árpa földje, mely után adott 1 köböl árpát.

Harmati István, volt 2 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köblöt.

Özv. Karaszi Gergelyné, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Darabos Péter, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Szekernyés Balázs, volt 1 hold gabna földje, mely után adott $\frac{1}{2}$ köböl buzát.

Harmati Mátyas, volt 2 hold gabna földje, mely után adott 1 köböl buzát.

Takácsi János, volt 4 hold gabna földje, mely után adott 1 köböl buzát, s árpája volt 10 véka, melyből adott $\frac{1}{2}$ vékát.

Árva Ambrus, volt $2\frac{1}{2}$ hold gabna földje, mely után adott 1 köböl, 1 véka buzát s árpája volt 10 véka, melyből adott $\frac{1}{2}$ vékát.

Keresztyén pénzt fizettek ezek : Ruskás Balázs 3 dénárt Major János 3 dénárt, Olá János 3 dénárt.«

Az 1563-iki dézmajegyzék szövege pedig a következő:

»Fodor Ambruzs, 1½ hold.	Major János, 1 hold.
Király Imre, 3 dénár.	Herczeg András, ½ hold.
Folnag Jakab, 1 hold.	Karasz Imre, 1 hold.
Sós Gergely, kereszty., 3 dén.	Vizesi Ambruzs, 1 hold.
Veres Ilyés, 3 dénár.	Fekete János, 6½ kalongya.
Csarkó Pál, 1½ hold.	Budai Péter, 1½ hold.
Budai Mihály, ½ hold.	Cse György, ½ hold.
Baranyi Mihály, ½ hold.	Budai Pál, 1 hold.
Puskás Ferenc, ½ hold.	Dongó György, 1½ hold.
Gáspár János, 3 dénár.	Dobos István.
Baronya Máté, 1½ hold.	Csete Bálint, 3 dénár.
Csapó Imre, 2½ hold.	Szabó Pál.
Vizes István, 2 hold.	Major Pál, koldus.
Beleszi Imre, 2 hold.	Szabó Kelemen, 3 dénár.
Kis Pál, 3 dénár.	Fodor László, 1½ hold.
Királi István, 3 dénár.	Fodor Bálint, 1½ hold.
Peréki Mátvás, 1 hold.	Nyíri János, 40 kalongya.

Nemzetes Harangi Gáspár ur részbirtoka.

Darabos Péter, 2 hold.	Harmati Bálint, 1½ hold.
Harmati Tamás, 3 dénár.	Fóris Ferenc, 1 hold.
Székelyházi János, ½ h.	Jani Mihály, 1½ hold.

Nemzetes Székely Balázs ur részbirtoka.

Takácsi János, 2 hold.	Szabó Péter, 3 dénár.
Harmati Mátvás, 1 hold.	Árva Ambruzs, 1 hold.
Gyáni János, 1 hold.	

Nemzetes Szentmiháli Gábor ur részbirtoka.

Harmati Mihály, 2 hold.

Tekintetes és Nagyságos Bebek György ur részbirtoka.

Harmati Imre, 1½ hold.	Vas István, 3 dénár.
Nagy Mihály, 1 hold.	Harmati György, ½ hold.
Karasz Máté, 3 dénár.	

Berakva van gabna összesen 13 kalongyában, buza 20 kőből, árpa 5 kőből. A csanádi püspök és káptalan jövedelme számadásához tartozó gabna-kalongyák összege 1496½ kalongya, 9 csomó.

Továbbá a learatott gabnából lett buza 153 simándi köből, 1 véka.

Továbbá a learatott árpából lett 64¹/₂ kalongya, 9 csomó.

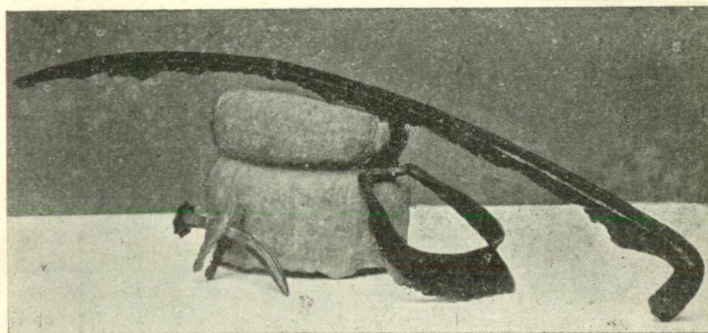
Továbbá a lekaszált árpából lett 179 köből.

Továbbá lett 17¹/₂ kas méh.

Továbbá a megváltott méhek után bejött 3 frt 20 dén.

Továbbá a keresztyén pénz ment 3 frt 18 dénárra.¹

A falu népes volta mellett bizonyít az is, hogy az orosz házi szomszédok földét el akarta foglalni, mi ellen ezek Kun Balázs gyulai várkapitányhoz fordultak

174. sz. Feckési leletek az uj-korból.

oltalomért. Hogy nagyobb területről volt szó, abból következtethetjük, hogy Kun érdemesnek találta »a békés- és zarándmegyei alispánokat, szolgabirákat és törvénytudó nemes uraimékat« összegyűjteni, »kik előtt az orosz háziak törvény szerint való bizonyos határokat az föld felől elegendő bizonyságokkal megbizonyították.«² A török alatt általában szépen gyarapodott e falu is, 1560. mert Telegdi István kir. ravó a vármegye községeit lajstromba irván, abban 52 házat jegyzett fel, leg- 1564. nagyobb birtokosának ezuttal Serjéni Pált irván, kinek itt 37 jobbágy telke volt.³ A másik évben Miksa király

¹ Orsz. ltr. Kincstári osztály, tized összeírások, Contin. fasc. 12, No 43. és Vegyes decimális lajstromok (utóbbiak Borovszky ur szivességéből).

² Kun bizonyítványa 1560. aug. 15-ről Haannál, Békésvm. hajdana, Oklevélt. II, 170.

³ Az adójegyzék Borovszkynál, i. m. I. 209—211.

hatalma teljesen elveszett e vidéken, mivel Hasszán temesvári pasa egész Szatmárig nyomult fel, hogy a német által elfoglalt részeket visszahódítsa, Pertávy pasa pedig már augusztusban körül zárta Gyulát. Mindazáltal a király a faluban levő részbirtok egy részét Csabi Akác és Bakai Miklós komáromi vajdának adományozta — Csanáddal s több más helyekkel együtt, melyeket egyébként Zarád megyébe tesz át, miután akkor Csanád megye tényleg úgy sem létezett. Az új adományosok azonban nem sokáig örülhettek fecskési jogaiknak, mert Gyula ostroma okáért az egész vidéket elpusztították. Fecskést ezután sokáig nem is szállották meg, mert ettől fogva mintegy 70 éven át sem a defterekben, sem a dézmalajstromokban, sem a királyi adományozások lajstromában nem találkozunk nevével. A XVII. sz. harmadik évtizedében ismét falunak, nemsokára 1622. azonban megint pusztának írják. 1628.

Hogy ezalatt a határt a vásárhelyi gazdák legeltették, onnét következtethetjük, hogy a város a körülte fekvő elpusztult területeket általában használatba vette s abból láthatjuk, hogy mikor Bercsényi Imréné Lugasi Borbála Vásárhelyre II. Ferdinándtól új adománylevelet szerzett, ebbe a csanádmegyei 1636. apr. 7. Pöröskutast és Fecskést is beletétette, »mint a melyeknek nemcsak ő maga, hanem ősei, elődei is ős időktől fogva mindig békés birtokában voltak, most is abban vannak, s volt is arról elég levelök és írott bizonyítványuk, de ezek az idő-viszontagságok és a sok ideoda való költözködés miatt idegen kézre jutottak és elvesztek«. ¹ Megjegyzendő, hogy az oklevél eredeti fogalmazványában e helységeket »Kutas és Fekkes«, a hiteles szövegben »Pörös-Kuthos, Monyoros, Fekkes«, ennek másolatában a királyi könyvben ² »Törös-Kuthas vagy Tűrös-Kuthas és Mogyorós Fekkes«, másutt ³ pedig »Thuros-Kuthas és Magyaros Fekkes« alakban említetnek, mely ingadozások és hibák a felől tanuskodnak, hogy az okiratokat készítő hivatalos személyek előtt az egykori falvak emlékezete is már teljesen elhomályosult. Mindazáltal Bercsényire

¹ Az adom. levél az Orsz. Itrban. Kanc. ir. No 1636. apr. 7. No 111. és Századok 1884. 318. Thaly K. közlése. Ugyancsak tőle a gróf Bercsényi családban. I. 122 - 3.

² Lib. reg. II. 202.

³ Orsz. Itr. NRA fasc. 1099, No 28.

való tekintetből, ki mint udvari kancelláriai tanácsos, a királynak, a nádornak s a legbefolyásosabb főuraknak kegyence volt s fáradhatatlan buzgósággal és nagy sikerrel szaporitgatta uradalmait, kiadták az új adománylevelet s ezzel a két pusztát jóformán a város határához kapcsolták. Nemsokára azonban Turóczy Ist- | 1642. nov. 7. v. án kir. udvari tisztviselő, Csanádi János és Jakus János a csongrádmegyei Orosháza, Csomorkány, Tés és Fecskés egész pusztákat fölkérték és megkapták a királytól,¹ ámbar, mivel a vidéken rég idő oltá Kisfecskés is létezett, sem akkor, sem később nem lehetett biztosra venni, hogy az új földesurak ily módon melyik Fecskéshez nyertek tulajdonjogot? Nagyon valószínű, hogy azt abban a rabló korszakban, mikor a földbirtokon való kapkodás minden jognak és törvényen túltette magát, hol egyikre, hol másikra, hol mindkettőre magyarázták, ép úgy, mint a csanádi püspöknél látjuk, a ki Kisfecskéshez is jogot formált, melyet később a dézmaszedésre értve, az új szerzeményi bizottság neki oda is ítelt.² Minthogy pedig az ország e részét az erdélyi fejedelem is magáénak tartotta, Rákóczi György sem állhatott ellent Keresszegi Kis András és Péter jó vitézei kérésének, kik Fecskést, Orosházát és Palotát tőle fölkérték s »az ő hűséges szolgálataikra való tekintetből, melyeket drága nemzetünk szabadságának helyreállítása és megoltalmazása végett Isten segítségével folytatott háborunkban Osgyáni Bakos Gábor kapitánysága alatt teljesítettek«, nekik is ajándékozta azokat, annyival inkább, mert »azok | 1646. máj. 19. néhány év óta gazdátlanul állanak s következképen a felettök való rendelkezési és adományozási jog reá szállott«. ³ Ily zavaros helyzetben állott elő Széll Mihály szendrei vártiszt, hogy e vidéken szintén földeket foglaljon s hogy jogainak törvényes alapot is szerezzen, társulvén maga mellé néhány szendrei kartársát, nevezetesen Kovács Jánost, Zólyomi Györgyöt és Török Bálintot, III. Ferdinándtól szintén adománylevelet eszközölt ki Fecskésre s abba Orosházát, Csárpát, Tótkutat, Pereskutat, Szent-

¹ Az adománylevél Orsz. lt. bécsi lib. reg. IX. 454. Hiteles másolatban a gr. Károlyi nemzetség, bpesti ltrában, 35. fiók, 91. sz.

² Borovszky, i. m. I. 261.

³ Az adom.levél az Orsz. ltrában, Gy.fehérvári kápt. iratai, lib. reg. XXI. 173.

tornyát s még hat más pusztát is belefoglaltatta. A beigtatást az egri káptalani kiküldött Szen- | 1646. dec. 5. drón végre is hajtotta. Bármily suttyomban történt is az egész, Kis-éknek mégis tudomásukra esett s ezért törvényes időben óvást tettek az adományozás ellen. A helynevet az adománylevélben »Kechke« - nek írták, de ilyen falu vagy puszta megyénkben nem létezett s hogy alatta minket értettek, onnét bizonyos, mert az óvást tevők csak Fecskés-ről emlékeznek.¹ Képzeltük, hogy még kellemetlenebb volt a meglepetés Turócziékra nézve, mert hisz ők nem rég ugyanazon királytól szereztek jogot Fecskésre, Orosházára, Csomorkányra és Tésre. Ugyanazért a káptalan előtt megbizottjuk, Ponyvás István, által nem késtek ők sem tiltakozni a birtok elidege- | 1647. dec. 12. nitése ellen, a melyekbe őket annak idején törvényesen is beigtatták.² Végezetre Zongor Zsigmond csanádi püspök sem nézte behunytt szemmel a dolgokat s Fecskés és Kis-Fecskés pusztákhoz való jogát ő is jelentgette. | 1647.

Mindkét helytől különbözik pedig az a harmadik Fecskés, mely Csanádmegyében ez időtájt hódolt meg szintén Széll Mihálynak és Dobóczi Ferencnek; mivel ezt Széll következetesen »rác | 1647. falu« -nak és Kis-Fecskésnek írja s Bassarág, Papi és (Nagy) Szöllős, majd Serjén és Marján közt említi.

Nemsokára ezután Jakus János mag nélkül meghalt. A rendkívül termékeny, kies és terjedelmes puszták csábereje oly nagy volt — nemes, nemzetes és vitézlő urainkra s a török oly rosszul őrizte azokat, hogy mindjárt kerültek érdemes hazafiak, kik »a magok hűséges szolgálataikra való hivatkozás mellett, melyeket különböző időkben és helyeken Magyarország koronája és a császári és királyi Szent felség irányában teljesítettek s jövőre is teljesíteni ajánlkoztak« — a jószágokat felkérték. A szerencsés Egyházassbásti Básti János lett, több vármegyék táblalírája, kinek Wesselényi Ferenc nádor s kir. helytartó a gazdátlan birtokrészeket, melyek azonban 32 teleknél többre nem terjedhetnek, odaajándé-

¹ A királyi adománylevél és a beigtatási bizonyítvány Leleszen, Orsz. lt. Elench. Introd. status. K. 409. 1642. (Rajta Kis-ék ellenmondása is.)

² Az eredeti óvástétel a káptalan egykoru bizonyítványában a gróf Károlyi nemzetség bpesti Itrában, 35. fők, 92. sz.

kozta s a ki magát e helyek birtokába, | 1655. márc. 24. melyek 1642. óta már Csongrád megyéhez számítottak, Szendrő várában a jászai konvent utján pár hó mulva be is igtattatá, mégpedig a nélkül, hogy a hivatalos eljárásnak ezuttal valaki ellenmondott volna.¹ Látnivaló, hogy ily módon az adományosok mindenike részén volt jog elég s mivel nekik, mint őrségi tiszteknek, katonai erő is állott rendelkezésükre, volt hatalom is a jogok érvényesítéséhez. Legalább Bástiról bizonyosan tudjuk, hogy a fecskési legelők használatáért a vásárhelyieket fizettette. De az is bizonyos, hogy az akkori viszonyok között lehetlenné volt téve a zavarból való kibontakozás — máskép, mint hatalom és erőszak utján. Így történt, hogy a hely lakói, kik a pusztát időközben megszállották, hol egyik, hol másik földesúrnak fizettek, t. i. annak, a ki közülök leginkább tudta a maga hatalmát érvényesíteni. Széll Mihály, ki az öreg Dobóczy Ferencsel együtt nagyobb fegyveres csapat kíséretében járta fel e vidéket, ezek közé tartozott s írva 1660. hagyta, hogy »a fecskésiek neki 10 tallérban meghódoltak«, melyet »1660-ról és 1661-ről meg is hoztak«,² Dobóczy Ferenc révén szállhatott az testvére, Dobóczy Péterre, Lorántfi Zsuzsánna l. Rákóczy György özvegye csetneki jószágának gondviselőjére, ki számadásában urnőjének adósa maradván, ennek törlesztésére egyéb javaival együtt Fecskés falut is a boldogult nagyasszony menyére és örökösére, Bátori Zsófiára, II. Rákóczy György fejedelem özvegyére »örökbe lehatta«,³ a mit Rákócziné annál- 1662. inkább elfogadhatott, mert a megyében más birtokok is (Makó, N. Tárnok) szállottak reá. Természetesen, mindez nem érinté a többi birtokosok jogait, a minthogy Básti János pár évvel ezután végrendeletet tévén, ebben világosan megemlíti, hogy Fecskés, Csomorkány és Orosháza egy harmada őt illeti, másik harmada pedig a Csanádi-örökösöket.⁴ A Bercsényiek, kik-

¹ A nádori adománylevél és a konvent egykoru bizonyítványa a beigt. tárgyában a gróf Károlyi nemzetség bpesti Itrában 103. sz. és D. melléklet.

² Széll feljegyzései 1642—1667-ről az Orsz. Itrában, NRA fasc. 1838. No 61.

³ Bátori Zsófia eredeti felmentvénye Dobóczy számára, 1662. jul. 3-ról, birtokomban.

⁴ Podhráczky regestái a M. tud. akadémia Itrában.

nek rovására a sokféle adományozás és foglalás történt, aligha túrték nyugodtan jogaik illetően elsikkasztását, bár valami nagyobb nyugtalankodásra sem volt okuk, miután Fecskést legtöbbször úgyis az ő vásárhelyi jobbágysai használták. De mikor Hamvai György, a Básti János árváinak gyámja, Borsodmegye szendrei gyűlésén eltiltotta a vásárhelyieket és makaiakat a nevezett puszták »adózás nélkül való élésétől«, mert különben »barmaikat elveszítik«: Bercsényi Miklós oltalmára kelt a vásárhelyieknek s azok részére gazdatisztje, Szél Miklós, által az óvás párját kérte kiadatni.¹ A Bástiaknak azon- |1667. ban volt módjuk a magok jogainak ezentúl is nyomatékot adniok: de mivel ez több-kevesebb kockázattal s olykor nagyobb nehézséggel is járt, utóljára mégis a hasznosításnak kényelmesebb módjához folyamodtak. Ezért tehát előbb Csomorkányt a Vásárhelyen lakó Török Bálintnál zálogba vetették, majd Básti László a maga fecskési és orosházi részét ugyancsak Töröknek és Zsarkó Péter szintén vásárhelyi gazdának »66 magyar forintokért elzálo- |1675. ápr. 26. gosította«, a visszaváltás jogának fenntartása mellett, azzal a szavatossággal, hogy »minden törvényes uton kereskedő emberek ellen mególtalmazza őkegyelmeket és maradékokat«: ellenkező esetre »ad oll hatalmat őkegyelmeknek és maradékjoknak, hogy annyi érő jószágát, valahol találják magyar korona alatt, szabadosan elfoglaltathassák és magoknak tételhessenek eleget.«² Ez a kikötés ugyan nem sokat ért, mert a folyamatban levő kuruc háború miatt a Bástiak bujdosásra jutottak és elszegényedtek: de a zálogkegyezség legalább a jogot óvta s mutatta a vásárhelyiek nemesszivűségét, kik illetően módon támogatták a tönkrement hazafiakat. Néhány évvel később János, a fiatalabbik testvér is, a ki Mezőtúron vonta meg magát, követte bátyja példáját s a két pusztabeli részét szintén 66 magyar forintban Török Bálintnak és másik 4 társának zálogba adta, a mint ezt Csó- |1681. jun. 26. morkány alatt láttuk. A Csánádi örökösök, nevezetesen Csánádi Anna Janka Péter, korábban Sem-

¹ Hamvai óvása Borsodm. jkvéből 1808-ban, kiírva a gróf Károlyi nemzetség bpesti Itrában.

² Az egykoru záloglevelek a gróf Károlyi nemzetség bpesti Itrában, 35. fiók, 103. sz. per E. és F. mellékletei.

sei Pál, özvegye és Csanádi Judit Látrán Jánosné még ennyi hasznot sem láttak a magok része után, sőt azt a kellemetlen hírt kapták, hogy Harsányi György és Német Márton atyafiak az ő fecskési, orosházi, csomorkányi, veresegyházi és győjai birtokaikat a vásárhelyieknek és egyebeknek az ő akaratjok ellenére eladták. Az örökösök tehát Borsodmegye ónodi gyűlésében ez eljárás és jószágaiknak mindennemű élése ellen tiltakoztak, a mint ezt Csomorkány alatt szintén elbeszéltek.

Ekkor tájon történt, hogy a császári vezérek célul tűzték ki Szeged és az Alföld visszafoglalását a töröktől, melyet épen ekkor a tatárság özönlött el. E háború viszontagságai következtében Fecskést és Mágocsot újra pusztán hagyták gyér számú rác lakosai. Így legalább kisebb volt a kár szegény Csanádi Annára nézve, kit a miatt, hogy rég elhalt férje, Semsei Pál, évekkor ezelőtt Tököli zászlójához állott, a császári kormány most e pusztá falvaktól is megfosztott. Pálnak ugyanis elítéltetvén, jószágait is elkobozták s ezeket most 1669. testvéreinek, Semsei Andrásnak, Jánosnak, Péternek, Zsigmondnak és Lászlónak adományozták, mint a kik a török elleni 1686. május. 24. háborukban magokat kitüntették. Hasznot ugyan e birtokok után, melyek pusztaságban heverték s legfőleg az átvonuló katonai csapatok lovainak legeltetésére szolgálhattak, sokáig nem vehetett egyik új tulajdonos sem: mindazáltal a testvérek szükségesnek látták, hogy azok felett is megosztozzanak, mégpedig akképen, hogy Péter, ki három év óta négyszáz magyar forinttal tartozott testvéreinek (János, Zsigmond és László), e tartozásba átengedte nekik Fecskés, Mágocs, Serked és Mindszent faluk s még más három pusztá negyed-részt. Minthogy azonban a testvérek a felajánlott birtok értékét csekélylítették, ennek következtében Péter az egri káptalan előtt készített átengedő nyilatkozatot visszavonta s a nevezett részbirtokokat csak magának Zsigmondnak zálogosította el 200 m. frtban, kire aztán jószágaik kezelését a többi testvéreik is rá bízták.¹ Zsigmondnak nemsokára bekövetkezett halála 1691. febr. után pedig özvegye, Nagymihályi Pongrácz Má-

¹ Orsz. lt. fasc. R. A. A. 816. No 43. §. 136. (Borovszky ur szives közléséből.)

ria, most Szalai Barkóczi Ferenc neje, utóbbikat felhatalmazta, hogy az ő fecskési, mágoctsi s egyéb e tájon fekvő javait eladhassa, az ezek után járó követeléseket beszedhesse, azokat a leleszi konventre behozhassa és az elidegenített jószágok kiváltására 1695. fordítsa.¹

A török kiveretése után F e c s k é s is a többi visszafoglalt hódoltsági területekkel együtt a kincstár kezébe jutott. Dolni István, csanádi püspök, azonban nem késett a maga jogait érvényesíteni s az adománylevelek ama szokásos kikötésével állott elő, hogy a királyok »csak másoknak, de főképen Isten egyházának sérelme nélkül« ajándékozták el a jószágokat: azért is minden ezekre vonatkozó időközi adományozást érvénytelennek és semmisnek nyilvánított s teljhatalmazottjának meghagyta azok rövid uton való visszafoglalását, a mi azonban, bár a püspök főispáni hatalommal is rendelkezett s bár az uj-szerzeményi bizottság is nagy előzékenységet tanusított követelésével szemben, még sem ment oly könnyen, úgyhogy a püspök által megjelölt helyeket s köztök »F ö c s k é s«-t is a főpap csak dézmajog tekintetében kaphatta vissza.

A pusztát egyébként a v á s á r h e l y i jobbágyok legeltették a város pusztulását megelőző és követő időszakban is, mégpedig minden különös haszonbér fizetése nélkül, annyira hallgatagon, hogy a felől sem a Schlick, sem a Károlyi adományleveleiben, sem az 1720-iki 1702—22. megyei összeírásban nincsen szó és csak az ezt követő, Schlick és Károlyi közt lefolyt átadás-1722. aug. 11. kor, mikor a vásárhelyiek által birt pusztákat tüzetesebben meg kellett nevezni s rólok szolgabírói összeírást készíteni, említették meg névszerint is, minek következtében Károlyit annak birtokába be is igtat-1723. jul. 12. ták, ez pedig a pusztát a vásárhelyieknek taksa fizetés mellett bérbe adta, kik azt legelőnek és 1723. jul. 29. kaszálónak használták. Mikor tehát olvassuk, hogy F e c s k é s pusztát Péró kapitány, a későbbi lázadó főnök, és Krekity Márk rác bérlők birták,² vagy 1731., 1741. hogy a F e c s k é s és K o m l ó s közti határper eligazítása végett Beniczki Antal kir. táblai jegyző vásárhelyi tanuk kihallgatása tárgyában intézkedik,³ 1748.

¹ A felhatalmazvány 1695. jun. 27-ről, a leleszi Orsz. Itrban, Elench. 1600—1699. S. 260. (Sub. No 19, 1695.)

² Századok, 1870. 470. és 1891. 125.

³ V. It. Rvi. 2. cs. 60. sz.

ez alatt a szomszéd Komlós és Mezőhegyes közt eső Kisfecskest értjük, annál inkább, mert a mi Fecskekésünknek a vásárhelyi jobbágyok által való további használása tárgyában éppen ez idő tájon 1745. adott ki utasítást Nagy János jószágfelügyelő, meghagyván, hogy »az fecskési határszélen, az Makratemetése körül, dinnye, vagy köles alá szántassanak, mert az orosz háziak elbarázdolták az földet a határon belől.«¹ Ez azonban csupán ideiglenes intézkedés maradt, mert az egész pusztát eleink ezután is csak legeltették.

A régi földesurak ivadécai koronként megkísérlették a pusztához való jogaikat felújítani és érvényesíteni. Így Széll József és Keglevics József a jászhai konvent előtt óvást emeltek az idegen birtoklás ellen² s pár 1765. évtizeddel később Sémsey András ezredes is 1783. ugyanott tiltakozott annak törvénytelen bírása és visszatartása ellen: de mindezek erőltetett kísérletek voltak, melyek még azt sem mutatták ki, hogy melyik Fecskekre vonatkoznak tulajdonképen? A pusztát az urbárium 1771. is a vásárhelyiek kezén hagyta, mely idő tájon annak határait északról Orosháza, keletről Tótkutas és Szőlős, délről Csomorkány és Pereskutas, nyugatról Pereskutas és Rárós képezték. Északi részében esett, a Fejértó közepén, a Deák-barmakutja.³

A Bástiaiak (Ferenc, Pál és János) azonban kellően tudták igazolni Fecskehez való jogaikat, úgy-hogy gr. Károlyi Antal földesur kényszerítve érzé magát nekik 500 frtot fizetni, hogy a jogokról örökösen lemondjanak.⁴ A József császár rendelkezésére készített tüzetes összeírás is a város határához tartozónak 1789. tünteti fel az egész Mogyorós-Fecskest, valamint a 24 évvel később szerkesztett megyei összeírás is. 1813. A nemes Török és Szilágyi nemzetségek tagjainak ellenmondása tehát, mellyel Fecske, Csárpa, Mártély és Rétkopáncs stb. irányában hangoztatott jogaik alapján a pusztá felosztása ellen tettek óvást a vármege. előtt, semmi eredménnyel sem járt.⁵ 1839. szept.

¹ U. o. 1. cs. 99. sz.

² Jászhai konvent Orsz. Itra. Prot. 10. fo. 192. 224.

³ Vertics-féle uradalmi nagy térkép 1774-ből.

⁴ A lemondás a gróf Károlyi nemzetség bpesti lírában, 35. fiók, 104. sz.

⁵ Csongrádv. Itr. 1839. 1234.